

BERGEK OCH SKOGSEK

Hur skiljer vi dem åt?

Anders Ekstrand

När vi talar om ek i Sverige menar vi nästan alltid skogsek, *Quercus robur*. Men vi har faktisk ytterligare en ofta förbisedd inhemsk ekart, bergeken, *Quercus petraea*. Här följer en kort beskrivning.

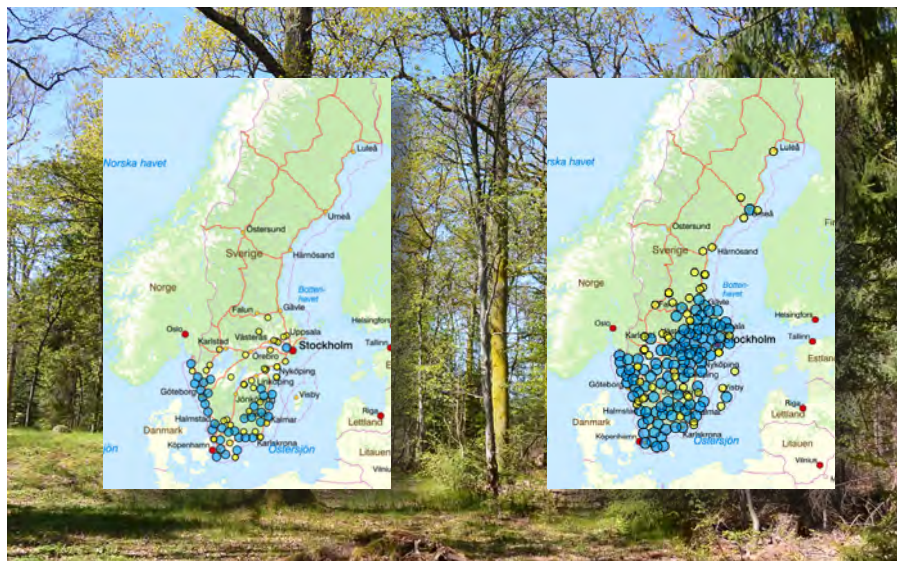
Skogseken växer på djupa jordar, gärna finkornsrika eller på grönstensstråk med mulljordar med högt pH. Bergeken finns huvudsakligen runt våra kuster, mest frekvent i väster och söder men på ostkusten i alla fall upp norr om Kalmar.

Kärt barn har många namn. *Q. robur* kallas för skogsek, sommarek eller stjärkek,

Q. petraea för bergek, vinterek eller druvek. Namnen har mer eller mindre att göra med hur man skiljer arterna åt.

Bergeken känns lättast igen på att ekollonen sitter i en klase utan skaft inte helt olika en druveklase. Skogsekens ollon har ett 1-5 cm långt skaft, en stjälk, fastsatt i ollonets hatt.

Med bladen är det tvärt om. Bergekens blad har ett ca 1 cm långt skaft där bladbasen är kilformat ansluten till bladskafet. Bladen sitter på unga individer ofta kvar som torra över vintern. Det är därvid omöjligt att inte citera Göingars och Blekingebors favoritförfattare Harry Martins-

Bergek (till vänster) och skogsek (till höger). Registrerade observationer i Artportalen 2000-2021. Skogseken är vanligare i inlandet och går även längre norrut. Bakgrundsfoto: Mats Hannerz.

Bergekens blad har 5-9 par småflikar). Ollonen är oskaftade och samlade som en druvklase (därifrån namnet druvek). Bergekens knoppar är spetsigare än skogsekens. Illustration från Bo Mossberg, Den nordiska floran.

Skogsekens blad har 3-6 par småflikar). Ollonen är oskaftade men sitter på en lång fruktställning som ser ut som en stjälk (därifrån namnet stjälkek). Illustration från Bo Mossberg, Den nordiska floran.

son som 1936 skriver i Vägen ut: ”De stora träden voro nakna men här och där stod en vinterek och lät vinden rassla i sina döda blad som vägrar falla av. Vintereken var det trilska trädet. Dess löv sutto kvar ännu i den torra frostiga döden”.

Skogsekens blad karakteriseras av en något större kurvighet där de sista flikarna går ända ner till bladets fäste så att det inte har något skaft.

Skogsek på lerorna

Skogseken är ett av få trädslag som klarar de djupa lerorna på våra slätter och är tillsammans med lind nog ett av de trädslag som mest fått stryka på foten i samband med uppodlingen av landet. Innan regalet på ek upphörde 1830 så stod många ekar i åkrarna och den var en vanlig överståndare i lövängarnas slättermarker. När sedan mekaniseringen i jordbruket tog fart så för-

svann de sista resterna av de stora ekskogar som präglat slätten.

Bergeken uppnår kanske inte riktigt de jättedimensioner som skogseken lyckas med. Den får lätt en lång rak kvistfri stam och växer oftast på lite torrare och grövre jordarter liksom på grunda jordar på kanten av hälleberget. Den fick nog mest stryk redan under medeltidens sillfiskeperioder då efterfrågan på tunnor liksom brännved var enorm.

Planterar för lite bergesk

Nu kommer bergeken tillbaka och många av de bergknallar på västkusten som förr benämndes (kal)fjäll är be vuxna med lågvuxen krattekskog av bergesk, en biotop som är viktig för biologisk mångfald. Fina bestånd av bergesk finns runt Väneren och även upp i Värmland och södra Norge. För den som vill plantera bergesk finns ett välkänt frötrådsbestånd i Agder i Norge.

Generellt planterar vi i skogsbruket nog lite för mycket skogsek och för lite bergesk. Skogseken kråver hög bördighet och gott om vatten. Bergeken har däremot en viss förmåga att motstå torka på tunna jordar men klarar också bättre grövre jordar. Ser

man på äldre skogsbruksplaner var blandbestånd av ek och tall inte ovanliga och då var det nog nästan alltid bergesk.

Hybridiserar

För att göra saken ännu mer komplicerad kan de båda ekarterna hybridisera där de möts. Vid enstaka tillfällen kan sådana hybrider dessutom bli rundbladiga. Åtminstone ett par individer som saknar ekens typiska bladform finns i dagsläget, bland annat ett tråd i Högsma by i nordöstra Skåne.

När det gäller utseendet på virket går det inte att skilja skogsek från bergesk. Fårgen är i princip den samma och varierar mer inom arten och med det mineraliska underlaget än mellan arterna. Möjligen har bergeken generellt något smalare årsringar och mer enhetlig ådring och struktur. De berömda ekarna i Spessart i södra Tyskland är bergekar.

En tredje ekart, amerikansk rödek, *Quercus rubra*, odlas i bestånd för virkesproduktion. Den trivs på grövre sedimentmarker med mer sand. Den liknar skogseken i virke men med en mer rödaktig grundton. En viktig skillnad är dock att virket inte

är rötbeständigt. Barken är slät som bokens och bladen är djupt flikiga med spetsiga flikar i stället för flikiga. På hösten får de en vackert djupröd fårg.

Ytterligare ett antal ekarter odlas i Sverige som parktråd för sitt utseendes skull. Med den pågående klimatförändringen kan kanske ytterligare några vara aktuella men de får vara värda en egen mäsä. ■

Blandskogar med tall och ek var inte ovanligt i gamla skogsbruksplaner. Foto: Mats Hannerz.